

The Impact of Physical Components of Public Spaces on Promoting Social Interactions Case Study: District 22 of Tehran

Zahra Mohammadi¹, Fariba Alborzi^{2*}, Jamaluddin Soheili³.

1- PhD Student in Architecture, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran

2- Assistant Professor of Architecture, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran

3- Associate Professor of Architecture, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran

Received: 24 March 2021

Accepted: 27 July 2021

Extended Abstract

Introduction

Establishing an appropriate level of social interaction in the environment as one of the components affecting the quality of life is influenced by the characteristics of the man-made environment. What most human and environmental research on interactions has examined is collective interactions in the public sphere. Environmental design and space organization is an influential factor in the amount of social interactions. This issue has been tested for many years; the way of organizing residential environments is no exception, but due to the close relationship between people and these environments, the need to pay more attention to them is felt. For this purpose, the main purpose of this study is to investigate the role of effective components on the promotion of social interactions in terms of physical and perceptual-psychological in public spaces of residential complexes. Meanwhile, the main question raised in the present study is which of the physical and perceptual-psychological characteristics can be effective in significantly increasing the level of social interactions in the collective areas designed in residential complexes and whether there is a dialectical connection between these categories or not. In fact, it seems that in residential complexes, the main purpose of construction and the main approach of designers in determining the location pattern of blocks, has been the emphasis on housing and residential use in general. Therefore, by focusing on the issue of housing, residential use, and in general, the quality design of private spaces, as it should be, the design of collapsible public spaces, the creation of multi-functional spaces, and finally the creation of grounds for cohesion and social identity, have not been considered or at least the mentioned issues have not been in the center of attention and at the top of the goals of the designers of residential complexes. At the same time, one of the requirements for creating quality residential spaces is to pay attention to creating collectible, lively and guaranteeing public interactions, along with proper and principled design of private spaces. Meanwhile, based on the studies conducted in this study, clearly that some components and physical and perceptual qualitative characteristics can be effective in the occurrence of social interactions in public spaces of residential complexes. Accordingly, the novelty of this study is to measure the impact of each physical and perceptual components in strengthening social interactions and also to examine the quality level of these components in each studied residential complexes in this research thus, by creating a meaningful link between theory and practice, to provide a basis for the most important executive strategies effective on increasing the quality level of the studied components in residential complexes and finally, a usable theoretical and practical framework

*. Corresponding Author (Email: faalborzi@yahoo.com)

Copyright © 2021 Journal of Sustainable City. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution- noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages provided the original work is properly cited.

for emphasizing collective life alongside private life and the creation of collectible public spaces that support the emergence of social interactions in the residential complex design process; prepare for designers. Adaptation of public places in residential complexes, besides improving the quality of the residential environment, can greatly increase the interactions and social relations between residents. If these spaces meet the individual and social needs and desires of the residents, part of the living activities can be transferred from the indoor space to the outdoor space of the complexes and the living deficiencies in the small residential units can be compensated. Understanding this issue, the main issue of the present study is the role of physical and perceptual-psychological components of public spaces in promoting social interactions in residential complexes in District 22 of Tehran.

Methodology

The present research is quantitative-qualitative and has an applied nature and the method of doing it is descriptive-analytical. The statistical population of the study is the residents of Parsia, Baran and Erfan residential complexes in the 22nd metropolitan area of Tehran. The sample size was calculated based on Cochran's formula equal to 359 people. The method of data collection is field-library method (observation and researcher-made questionnaire). SPSS software and structural equation modeling in AMOS environment were used for data analysis.

Results and discussion

Findings showed that there is a significant relationship between physical variables and social interactions with a coefficient of 0.315. Also, there is a significant relationship between the two perceptual-psychological variables with the social interaction variable equal to 0.666. The significant relationship between the two physical variables and the perceptual-psychological variable was calculated to be 0.590. The factor load of the regression coefficient of the effect of physical and perceptual components on social interactions is 0.567 and 0.736, respectively.

Conclusion

According to the research findings, the effect of the above variables on social interactions is confirmed at a high level. Based on the results of modeling structural equations, it was determined that the physical components are the sequence of open and semi-open spaces, form and function, environment, color and light used in spaces, scale and dimensions of public areas and location components, respectively, are the most important components of social interaction in residential complexes. By examining each of these components and the application of strategies and related executive strategies in the public spaces of residential complexes, it is expected that the level of social interaction of residents will soar.

Keywords: Residential Complexes, Physical Components, Perceptual-Psychological Components, Social Interactions, District 22, Tehran City.

نقش مؤلفه‌های کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی فضاهای عمومی در ارتقای تعاملات اجتماعی مطالعه موردی: ساکنان مجتمع‌های مسکونی منطقه ۲۲ شهر تهران*

زهرا محمدی - دانشجوی دکتری معماری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران
فریبا البرزی - استادیار معماری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران
جمال‌الدین سهیلی - دانشیار معماری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۰۴

چکیده

مناسب‌سازی مکان‌های عمومی در مجتمع‌های مسکونی علاوه بر ارتقاء سطح کیفیت محیط مسکونی می‌تواند تعاملات و روابط اجتماعی بین ساکنین را تا حد زیادی افزایش دهد. چنانچه این فضاها پاسخگوی نیازهای و خواسته‌های فردی و اجتماعی ساکنین باشند، می‌توان بخشی از فعالیت‌های زندگی را از فضای داخلی به فضای باز مجتمع‌ها منتقل و کمبودهای زندگی در واحدهای مسکونی با مساحت کم را جبران نمایند. با درک این موضوع مسئله اصلی پژوهش حاضر نیز نقش مؤلفه‌های کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی فضاهای عمومی در ارتقای تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی منطقه ۲۲ شهر تهران می‌باشد. پژوهش حاضر کمی-کیفی و دارای ماهیت کاربردی و روش انجام آن نیز توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش نیز ساکنین مجتمع‌های مسکونی پارسیا، باران و عرفان در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران می‌باشد. حجم نمونه نیز بر اساس فرمول کوکران برابر ۳۵۹ نفر محاسبه شد. شیوه گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای-میدانی (مشاهده و پرسشنامه محقق ساخته) است. در تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای SPSS و مدل‌سازی معادلات ساختاری در محیط AMOS استفاده شد. یافته‌های تحقیق نشان داد بین متغیرهای کالبدی و تعاملات اجتماعی با ضریب ۰/۳۱۵ رابطه معناداری برقرار است. همچنین بین دو متغیر ادراکی-روان‌شناختی با متغیر تعاملات اجتماعی نیز رابطه معنادار برابر ۰/۶۶۶ برقرار است. رابطه معناداری دو متغیر کالبدی و متغیر ادراکی-روان‌شناختی نیز برابر ۰/۵۹۰ محاسبه شد. بار عاملی ضریب رگرسیونی تأثیر مؤلفه‌های کالبدی، ادراکی-روان‌شناختی بر تعاملات اجتماعی نیز به ترتیب برابر ۰/۵۶۷ و ۰/۷۳۶ می‌باشد. که تأثیر متغیرهای فوق بر تعاملات اجتماعی را در سطح بالایی تأیید می‌نماید. با بررسی هر یک از این مؤلفه‌ها و فضاهای عمومی مجتمع‌های مسکونی، انتظار می‌رود که سطح تعاملات اجتماعی ساکنین به میزان قابل توجهی افزایش یابد.

واژگان کلیدی: مجتمع‌های مسکونی، مؤلفه‌های کالبدی، مؤلفه‌های ادراکی-روان‌شناختی، تعاملات اجتماعی، منطقه ۲۲ تهران.

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری خانم زهرا محمدی در رشته معماری به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین می‌باشد.

مقدمه

امروزه شهرهای سراسر دنیا، روش متفاوتی از زندگی را تجربه می‌کنند و رشد و توسعه شهرها تغییرات اجتماعی وسیعی را به دنبال داشته است (Mamaghani et al, 2015:34). این تغییرات، کاهش سطح ارتباط افراد با یکدیگر را به همراه داشته است؛ چنانکه با افزایش اندازه وسعت شهرها، سرعت بالای تغییرات و افزایش تراکم؛ مدنیت شهروندی و روابط اجتماعی که اصول اولیه شهری است تضعیف شده است. محققان با تمرکز بر نیازهای فضایی انسان در محیط زندگی، موارد متعددی از جمله تعامل اجتماعی را مهم دانسته‌اند. ویژگی‌های حاکم بر مطالعات انسان و محیط نشان می‌دهد مطالعه فضای کالبدی، مستلزم ملاحظه فعالیت‌ها در آن است (تقی‌پور و سلطان‌زاده، ۱۳۹۶: ۸۰). اهمیت اجتماع‌پذیری فضا به حدی است که بسیاری از نظریه‌پردازان بر تأثیر این کیفیت بر تعامل اجتماعی و دل‌بستگی به مکان زندگی تأکید ورزیده‌اند. طبق این نظریه‌ها کیفیت تعامل‌های اجتماعی در مکان نیز بر دل‌بستگی به مکان مؤثر است (Pol, 2002:13). میزان موفقیت در فضای عمومی با مقدار استفاده از آن فضا و حضور انسان در آن متناسب است. از این رو معماری و شهرسازی باید در پی افزایش تعامل اجتماعی و همبستگی انسان‌ها باشد (دانشپور و چرخچیان، ۱۳۸۶: ۲۱). مجتمع‌های مسکونی که زمانی قرار بود با قرارگیری در میان فضاهای سبز، زیبا و کم‌تراکم، محیط‌هایی با کیفیت بستری مطلوب برای تعاملات اجتماعی ساکنین ایجاد کنند، به تدریج به مجتمع‌های آپارتمانی با تراکم بسیار بالا تبدیل گردیدند (کشفی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸). ساکنین این مجتمع‌ها امروز نه تنها از مزایای زندگی جمعی برخوردار نیستند، بلکه این امر را عاملی برای خدشه‌دار شدن حس خلوت و زندگی فردی خود می‌دانند. این موضوع باعث بروز نابسامانی‌هایی در زندگی ساکنین شده و در نتیجه روزه‌روز انسان‌ها را از یکدیگر دورتر و تنهاتر نموده است، بنابراین باید تعادلی میان خلوت و تعامل اجتماعی انسان‌ها ایجاد نمود که این امر به وسیله مفاهیم کالبدی و همچنین مفاهیم فرهنگی-اجتماعی که زمینه‌های روانی را ایجاد می‌کند، میسر است (یزدانی و تیموری، ۱۳۹۱: ۸۴). برقراری سطح مناسبی از تعاملات اجتماعی در محیط به صورت یکی از مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت زندگی، از ویژگی‌های محیط انسان‌ساخت تأثیر می‌پذیرد. آنچه بیشتر تحقیقات انسان و محیط درباره تعاملات بررسی کرده‌اند، تعامل‌های جمعی در عرصه‌های عمومی است. طراحی محیط و سازمان‌دهی فضا عامل تأثیرگذار در میزان تعاملات اجتماعی افراد است. این موضوع سال‌ها آزموده شده است، شیوه سازمان‌دهی محیط‌های مسکونی نیز از این قضیه مستثنی نیست، اما به دلیل رابطه تنگاتنگ افراد با این محیط‌ها، لزوم توجه به آن‌ها بیشتر احساس می‌شود. بدین منظور هدف اصلی انجام این پژوهش، بررسی نقش مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی از نظر کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی در فضاهای عمومی مجتمع‌های مسکونی است. در این میان پرسش اصلی مطرح‌شده در پژوهش حاضر این است که کدام‌یک از شاخصه‌های کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی می‌تواند بر افزایش قابل توجه سطح تعاملات اجتماعی در عرصه‌های جمعی طراحی‌شده در مجتمع‌های مسکونی مؤثر باشد و اساساً آیا ارتباطی دیالکتیکی بین این مقوله‌ها وجود دارد یا خیر.

از حدود دهه ۱۹۷۰ میلادی در نقاطی از دنیا دیدگاه بازگشت به نوع زندگی طبیعی گذشته و لزوم زندگی جمعی انسان‌ها به مرور رشد کرد. از جمله اقدام‌های مرتبط با این موضوع مسکن‌سازی مشارکتی بود. با توجه به واژه کوه‌اوسینگ که از ترکیب دو کلمه «خانه» و «اجتماع» تشکیل شده، هدف از ایجاد آن تشویق انسان‌ها به زندگی اجتماعی بوده است (تقی‌پور و سلطان‌زاده، ۱۳۹۶: ۸۱). از اهداف اصلی این نوع مجموعه‌ها ارتقای زندگی هماهنگ گروهی و اشتراکی مبتنی بر روش‌های مردم‌سالارانه برای ساکنین و همچنین دستیابی به سطح بالایی از پایداری می‌باشد (Scotthanson & Scotthanson, 2005). پس از شکل‌گیری این ایده، مطالعات بسیاری جهت احیا و تقویت روابط اجتماعی انسان‌ها در

حوزه‌های مختلف انجام گرفته که در ادامه به تعدادی از آن‌ها اشاره خواهد شد. مین و لی^۱ (۲۰۰۶) در مطالعه‌ای فضاهای مختلف کودکان در مجموعه‌های مسکونی را از دیدگاه روانشناسی مورد بررسی قرار دادند طبق گزارشی که از ۹۱ کودک ساکن در یکی از محله‌های سئول با آپارتمان‌های بلندمرتبه به عمل آمد، بیشترین فضاهای موردعلاقه کودکان فضاهای باز مجموعه اعم از فضاهای بازی و پارک می‌باشد. فوت و سنדרز^۲ (۲۰۰۴) در تحقیق خود به بررسی شبکه‌های اجتماعی در مجتمع‌های آپارتمانی در استرالیا پرداخته‌اند. آن‌ها در تحقیق خود به بررسی شکل‌گیری و احیای شبکه‌های مائوئل کاستلز می‌پردازند که محصول نفوذ ابزارهای ارتباطی پیشرفته مانند اینترنت و موبایل می‌باشند، به‌زعم این دو نفوذ چنین فناوری ارتباطی و به‌تبع آن اعتماد اجتماعی خاصه در بین فضاها و عرصه‌های همسایگی، میدان‌ها شهر، اماکن عمومی و نظایر آن‌ها را با خطر جدی مواجه ساخته است. بدیهی است در چنین شرایطی امکان شکل‌گیری سرمایه اجتماعی مشکل می‌نماید به همین خاطر توجه به احیای آن به‌ویژه در آپارتمان‌ها و در بین همسایگان ضروری است. ویلیامز^۳ (۲۰۰۵) با طرح نمودن مفهومی تحت عنوان مسکن‌سازی مشارکتی، به بررسی نقش طراحی در افزایش تعاملات اجتماعی در واحدهای همسایگی پرداخته است. به‌زعم وی، مسکن‌سازی مشارکتی یک نمونه موردی ارزشمند و کارآمد برای بررسی ارتباط دیالکتیکی میان طراحی سکونتگاه‌ها و تعاملات ساکنین است. زیرا در این نمونه، به‌طور توأمان ساختارهای رسمی اجتماعی و طراحی مورد بهره‌گیری قرار می‌گیرند تا در نهایت تعاملات اجتماعی را در واحدهای همسایگی تشویق نمایند. بر اساس نتایج تحقیق وی فاکتورهای رسمی و غیررسمی اجتماعی (مدیریت فضاهای همگانی و حفاظت از آن‌ها، ارتباط اجتماعی پویا میان فردی و میان گروهی)، عوامل شخصی و فرد (نگرش حرفه‌ای معاشرتی و هنجارها و ارزش‌های مشترک)، و فاکتورهای کالبدی طراحانه (تراکم مسکونی، دسته‌بندی فضایی، کیفیت، نظارت، دسترسی‌پذیری و عملکرد فضاهایی همگانی)، در نهایت به خلق فرصت‌هایی برای ارتقای سطح تعاملات اجتماعی می‌انجامد. فوت و هرین^۴ (۲۰۰۷) در پژوهشی دیگر با عنوان فردگرایی شبکه‌ای ساکنین شهر به کشف ارتباط در آپارتمان‌های مسکونی داخل شهر پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که آپارتمان‌نشینان به‌جای ارتباط جهانی به ارتباطات محلی اولویت می‌دهند و تعامل با همسایگان و افراد محله به‌مراتب بیش از ارتباطات جهانی و یا افرادی که به لحاظ جغرافیایی پراکنده هستند، برایشان حائز اهمیت است. وود و همکارانش^۵ (۲۰۱۰) نیز در استرالیا پژوهشی با هدف بررسی عوامل مؤثر بر میزان ارتباط اجتماعی ساکنین محله‌های مسکونی انجام دادند که در راستای این هدف به کشف رابطه بین سه عامل طراحی محله، پیاده‌روی و تعاملات اجتماعی ساکنین با میزان پیاده‌روی تفریحانه آنان در سطح محله تماشا کردن همسایگان در هنگام پیاده‌روی و وجود مناظر و دیدهای مطلوب در محله رابطه‌ای مستقیم دارد. فریدا^۶ (۲۰۱۳) در پژوهشی دیگر به تأثیرات فضاهای عمومی بر افزایش تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی الجزایر پرداخته است. به‌زعم وی طرح‌بندی و چیدمان ساختمان‌ها و کیفیت فضاهای بیرونی مشترک در واحدهای همسایگی مسکونی، به‌طور اساسی بر نحوه استفاده از این فضاها و ایجاد ارتباطات و تعاملات اجتماعی میان ساکنین مؤثر است. یزدانی و تیموری (۱۳۹۱) در مطالعه خود به بررسی تأثیر فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی بر افزایش تعاملات اجتماعی ساکنین پرداخته‌اند، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد عواملی چون همگنی اجتماعی ساکنین و به‌کارگیری الگوهای طراحی جهت ایجاد شرایط امن، جذاب و راحت برای حضور خانواده‌ها در فضاهای باز مجتمع، تأثیر بسزایی در افزایش تعاملات اجتماعی همسایگان دارد. نتایج تحقیق عبدالهی و همکاران (۱۳۹۱) حاکی از آن است که

- 1 . Min & lee
- 2 . Foth & Sanders
- 3 . Williams
- 4 . Foth & Hearn
- 5 . Wood
- 6 . Farida

کیفیت طراحی واحدهای همسایگی، کیفیت طراحی طبقات مجتمع، تعداد طبقات واحدها، معماری و طراحی مجتمع، فضاهای عمومی و مشترک مجتمع، احساس امنیت در مجتمع آپارتمانی بر سرمایه اجتماعی تأثیر معناداری دارند. تقی‌پور و سلطانزاده (۱۳۹۶) به این نتیجه رسیده‌اند که میزان تعامل اجتماعی ساکنان با سازمان‌دهی محیط، ارتباط همبستگی قوی دارد، ولی از میان مؤلفه‌های در نظر گرفته‌شده برای سازمان‌دهی تنها عوامل نفوذپذیری، انعطاف‌پذیری و قلمرو در میزان تعامل تأثیرگذار بوده است و مؤلفه خوانایی در این رابطه نقشی ندارد. همچنین میزان تعامل ساکنان مجتمع‌های مسکونی با سازمان‌دهی مرکزی چندهسته‌ای بیش از سایر سازمان‌دهی‌ها است. هاشم‌پور و سامی (۱۳۹۷) به بررسی نقش کالبد مجتمع‌های مسکونی در حیات‌پذیری اجتماعی در مجتمع مسکونی امام (ره)، چمران و آسمان تیریز پرداخته‌اند. نتایج تحقیق حاکی از این است که مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و امنیت در حیات‌پذیری مجتمع‌های مسکونی تأثیر دارند؛ و در نهایت کالبد معماری مجتمع‌های مسکونی بر حیات‌پذیری اجتماعی مؤثر است. جعفری و خوش‌نویس (۲۰۱۴) نیز به بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای سطح تعاملات اجتماعی ساکنین در مجتمع‌های مسکونی پرداخته‌اند و در پژوهش خود چهار عامل را در این حوزه مؤثر دانسته‌اند. به‌زعم آن‌ها ایجاد امنیت، حس تعلق به مکان، آرامش ذهنی و همگونی اجتماعی، سطح تعاملات اجتماعی میان ساکنین مجتمع‌های مسکونی را تا حد قابل‌توجهی افزایش می‌دهد. بر همین اساس، از تمامی شاخصه‌های کیفی طراحی این مجتمع‌ها می‌بایست در جهت ایجاد چهار عامل مذکور استفاده نمود. کاظم‌زاده و شکوری (۲۰۱۷) نقش معیارهای دخیل در زندگی اجتماعی مجتمع‌های مسکونی را مورد بررسی قرار داده‌اند. بر همین اساس، آن‌ها چهار مجتمع مسکونی در اصفهان را به‌عنوان نمونه‌های موردی انتخاب و آن‌ها را به دو دسته همگون و ناهمگون تقسیم نمودند. به‌زعم آن‌ها متغیرهای تعلق مکانی، فعالیت‌های سه‌گانه، امنیت و حریم خصوصی در ارتقای سطح تعاملات اجتماعی مؤثرند. در این میان ابعادی نظیر انسجام فضایی، هویت مکانی، خوانایی، مشارکت ساکنین، انعطاف‌پذیری و طبیعت‌گرایی به تعلق مکانی منجر خواهند شد. توجه به حمایت توأمان از هر سه نوع فعالیت اجتماعی، انتخابی و اجباری نیز برای ایجاد تعاملات اجتماعی از منظر آن‌ها ضروری است. در این میان فضای مجتمع‌های مسکونی به‌زعم آن‌ها می‌بایست قابل دفاع و از لحاظ کالبدی امن باشند. همچنین ابعادی نظیر سلسله‌مراتب فضایی و قلمرو بندی در حفظ حریم خصوصی مؤثر هستند که در نهایت به افزایش میزان تعاملات اجتماعی می‌انجامد. مضطرزاده و سجادی (۲۰۱۹) در پژوهش خود، نقش ویژگی‌های فضاهای باز و نیمه‌باز در افزایش تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی را بررسی نموده‌اند. بنا بر نتایج تحقیق آن‌ها، فاکتورهای مؤثر بر افزایش تعاملات اجتماعی میان ساکنین در دو بعد کالبدی و فعالیتی فضاهای باز و نیمه‌باز قابل‌طبقه‌بندی است. در بعد کالبدی، شاخصه‌هایی نظیر فرم، تناسب و هندسه، وجود عناصر طبیعی، سلسله‌مراتب فضایی و انعطاف‌پذیری مطرح می‌شوند. شاخصه‌هایی نظیر آرامش و امنیت، حفظ حریمیت، امکانات فضایی و کسب تجربه در محیط نیز قابل‌طرح شده در بعد فعالیتی است. در نهایت به‌زعم آن‌ها عواملی نظیر کیفیت، امنیت، امکان حضور کودکان، حس تعلق به مکان و نظم اجتماعی در گونه‌های متنوع فضاهای باز و نیمه‌باز می‌تواند بر وفق‌پذیری ساختار فضایی مجتمع‌های مسکونی با تعاملات ساکنین آن مؤثر باشد. هاتفی شجاع و همکارانش (۲۰۲۰) در پژوهشی دیگر نسبت به همساز نمودن الگوهای مطرح‌شده در تئوری مراکز زندگی کریستوفر الکساندر و عوامل مؤثر بر افزایش تعاملات اجتماعی در میان ساکنین سکونتگاه‌های انسانی پرداخته‌اند. بر همین اساس، آن‌ها به این نتیجه رسیدند که الگوهای فضایی تبیین‌شده توسط الکساندر می‌تواند به ارتقای سطح تعاملات اجتماعی در مراکز شهری و محلی بیانجامد. در این میان گرہ‌ها و میدان‌ها شهری و محلی به‌عنوان برجسته‌ترین فضاهای عمومی، مهم‌ترین نقش را در افزایش حضور، اختلاط و مشارکت اجتماعی و در نهایت ارتقای تعاملات میان ساکنین واحدهای همسایگی ایفا می‌نمایند. به نظر می‌رسد که در مجتمع‌های مسکونی، هدف اصلی از ساخت‌وساز و رویکرد اصلی طراحان در تعیین الگوی جانمایی بلوک‌ها، تأکید بر امر سکونت و

به‌طور کلی کاربری مسکونی بوده است. بنابراین با محوریت بخشیدن به موضوع مسکن، کاربری مسکونی و به‌طور کلی طراحی باکیفیت فضاهای خصوصی، آن‌چنان که می‌بایست، به طراحی فضاهای عمومی جمع‌پذیر، ایجاد فضاهای چند عملکردی و در نهایت ایجاد زمینه برای بروز انسجام و هویت اجتماعی متباین و شاخص توجه نشده و یا حداقل موضوعات مذکور در مرکز توجه و در صدر اهداف طراحان مجموعه‌های مسکونی نبوده است. این در حالی است، که یکی از لازمه‌های ایجاد فضاهای سکونتی با کیفیت، توجه به ایجاد فضاهای عمومی جمع‌پذیر، سرزنده و ضامن بروز تعاملات اجتماعی، در کنار طراحی مناسب و اصولی فضاهای خصوصی است. در این میان، بر مبنای مطالعات صورت گرفته در این پژوهش مشخص می‌گردد که برخی از مؤلفه‌ها و شاخصه‌های کیفی کالبدی و ادراکی می‌تواند در بروز تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی مجتمع‌های مسکونی مؤثر باشند. بر همین اساس، بداعت انجام این پژوهش در سنجش میزان تأثیر هر کدام از مؤلفه‌های کالبدی و ادراکی در تقویت تعاملات اجتماعی و همچنین بررسی سطح کیفی مؤلفه‌های مذکور در هر کدام از مجتمع‌های مسکونی مورد مطالعه این پژوهش است تا بدین‌وسیله، با ایجاد پیوندی معنادار میان نظریه و عمل، زمینه‌ای برای ارائه مهم‌ترین راهکارهای اجرایی مؤثر بر افزایش سطح کیفی مؤلفه‌های مورد مطالعه در مجتمع‌های مسکونی فراهم شود و در نهایت سعی شود تا یک چارچوب نظری و عملی کاربست‌پذیر برای تأکید بر حیات جمعی در کنار زندگی خصوصی و خلق فضاهای عمومی جمع‌پذیر و حامی بروز تعاملات اجتماعی در فرآیند طراحی مجتمع‌های مسکونی در اختیار طراحان قرار بگیرد. بلندمرتبه‌سازی و آپارتمان‌نشینی دو محصول دوران مدرنیست و معلول افزایش فزاینده جمعیت شهرها و نیاز به زمین بیشتر برای سکونت شهروندان می‌باشند. الگوهای جدید سکونت که در قالب مجتمع‌های مسکونی وجود و ظهور یافته‌اند؛ علی‌رغم تأثیرات مثبتی که بر حفظ اراضی و پیشگیری از گسترش افقی شهرها داشته‌اند، به‌واسطه بی‌توجهی به جنبه‌های اجتماعی زندگی انسان چندان موفق عمل ننموده‌اند. از سوی دیگر روند شهرنشینی و نیازهای فزاینده به زمین برای کاربری‌های سکونتی تکثیر این نوع از مسکن را بیش‌ازپیش مطرح نموده است. بنابراین پرداختن به موضوع تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های زیستی و سعی در تقویت این بعد از زندگی در این مجتمع‌ها از اهمیت بسزایی برخوردار است. تهران به‌واسطه نرخ بالای شهرنشینی و نیاز روزافزون به زمین؛ الگوی ساخت و احداث مجتمع‌های مسکونی و ساختمان‌های بلندمرتبه بیش از دیگر شهرهای ایران مورد توجه قرار گرفته است، این موضوع در منطقه ۲۲ که یکی از بکرترین مناطق شهر تهران بوده و دارای شرایط مساعدی برای ترویج این الگو می‌باشد از اهمیت بسزایی برخوردار است، کما اینکه طی چند دهه گذشته رونق ساخت‌وساز مجتمع‌های مسکونی در این منطقه شدت بسیار یافته است. بنابراین با توجه به روند ساخت مجتمع‌های مسکونی در این منطقه پرداختن به موضوع تأثیر متغیرهای کالبدی، ادراکی-روان‌شناختی بر تعاملات اجتماعی و استخراج مؤلفه‌های کاربردی در راستای تدوین راهبردهای طراحانه بسیار حائز اهمیت است.

هدف این پژوهش بررسی و تحلیل ابعاد متغیر کالبدی نظیر (مکان / محیط / فرم و عملکرد / مقیاس و ابعاد / نور و رنگ / فضاهای باز و نیمه‌باز) در ارتقای تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی و تحلیل ابعاد متغیر ادراکی-روان‌شناختی نظیر (حس تعلق به مکان / چشم‌انداز و ارتباط با طبیعت) در ارتقای تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی می‌باشد.

همچنین در راستای تأمین اهداف پژوهش، سؤالات این پژوهش عبارت‌اند از:

- ❖ چگونه می‌توان با ابعاد متغیر کالبدی نظیر (مکان / محیط / فرم و عملکرد / مقیاس و ابعاد / نور و رنگ / فضاهای باز و نیمه‌باز) به ارتقای تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی دست‌یافت؟
- ❖ چگونه می‌توان با ابعاد متغیر ادراکی-روان‌شناختی نظیر (حس تعلق به مکان / چشم‌انداز و ارتباط با طبیعت) به ارتقای تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی دست‌یافت؟

❖ چگونه ابعاد متغیرهای کالبدی، ادراکی-روان‌شناختی اثر معناداری بر روابط و تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی دارند؟

مبانی نظری

تعاملات اجتماعی

تاریخ تعامل اجتماعی را می‌توان از بازه زمانی در نظر گرفت که بین افراد به‌منظور رفع نیازهای روانی و مادی خود، ارتباط دوسویه برقرار شد. تعامل اجتماعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که چه در جامعه بدوی و چه در جامعه پیشرفته و مترقی امروزی دارای جایگاه ویژه‌ای می‌باشد. به بیانی دیگر، تحولات تعاملات اجتماعی را می‌توان از بازه زمانی مشخص نمود که جامعه مدنی به‌عنوان یک پدیده اجتماعی متناسب با شرایط و امکانات شهرنشینی به وجود آمد و این جامعه مدنی باعث فراهم آمدن نوعی بستر اجتماعی بر اساس ارزش‌ها و معیارهای مشخص برای افراد شده است (مدنی پور، ۱۳۹۱). تعامل اجتماعی در ترجمه لاتین به‌عنوان کنش و واکنش اجتماعی ترجمه شده است. همچنین، در لغت‌نامه دهخدا به معنای با یکدیگر دادوستد کردن و اجتماع کردن، آمده است و در لغت‌نامه عمید نیز، گرد هم آمدن و به هم پیوستن معنا شده است. تعامل اجتماعی ایجاد رابطه بین دو یا چند فرد می‌باشد که این رابطه عکس‌العملی را به همراه دارد و به دنبال هدفی صورت می‌گیرد؛ از این‌رو روابط بدون معنا در زمره این تعریف قرار نمی‌گیرند و می‌توان گفت تمامی روابط فرد را در جامعه یا خانواده را در برمی‌گیرد (دانشپور و چرخچیان، ۱۳۸۶: ۲۲). نظریه‌پردازان متفاوتی تعاریف مختلفی را برای تعاملات اجتماعی مطرح کردند از جمله رمل (۱۹۷۶) تعامل اجتماعی را به‌عنوان "عمل، رفتار و وظیفه‌ای متقابل دو یا چند نفر که متکی و وابسته به یکدیگر هستند" تعریف کرده است. همچنین، ترنر (۱۹۸۸) در معنای جامع‌تر تعامل اجتماعی را اقدامی اجتماعی جهت‌دار می‌داند و معتقد است که تعامل اجتماعی به رابطه فیزیکی، فاصله فیزیکی افراد و رفتار آن‌ها مربوط نمی‌شود. وی تعامل اجتماعی را وضعیتی می‌داند که رفتارهای یک بازیگر در آن آگاهانه، سازمان‌دهی شده می‌باشد و تحت تأثیر رفتارهای یک بازیگر دیگر و برعکس قرار می‌گیرد.

کوکران^۱ (۱۹۹۴)، تعامل اجتماعی را به‌عنوان عامل مهمی در ارتقا حس مالکیت و همبستگی بین افراد در مکان‌های متفاوت می‌داند (Zhu, 2015: 3). کارمونا^۲ و همکاران (۱۳۹۴) تعامل اجتماعی را نیز چنین تعریف کرده‌اند: "تعامل اجتماعی به این معنا می‌باشد که انسان‌ها با یکدیگر به‌صورت منظم و هدف‌دار در جامعه به‌طور سیستماتیک در ارتباط باشند". به‌طور کلی می‌توان چنین مطرح نمود که تعامل اجتماعی عمل و عکس‌العملی می‌باشد که باعث ایجاد همبستگی، رابطه سازنده متقابل و همچنین ارتقاء کیفیت زندگی افراد می‌شود.

زمانی که از تحولات تعاملات اجتماعی در فضا صحبت به میان می‌آید، یکی از عناصر دیگری که باید در این تحولات مدنظر قرار بگیرد، دگرگونی در الگوی ساخت کالبدی فضا و همچنین کارکردی-عملکردی می‌باشد. بررسی تحولات تعاملات اجتماعی در فضاهای مختلف شهری با توجه به کارکرد سکونت، اقتصادی و اجتماعی حاکی از آن است که تا پیش از قرن بیستم و تغییر در ساختار کالبدی فضاهای شهری از جمله محلات، خیابان و دیگر فضاها دارای کیفیت بالایی جهت ارتقای تعاملات و ارتباط اجتماعی بوده است ولیکن با پیشرفت تکنولوژی، افزایش مهاجرت و نرخ شهرنشینی، تعاملات اجتماعی با افول روبرو شده است به‌طوری‌که با تغییر در ساختار محلات و خانه‌های تک بنا به مجتمع‌های مسکونی و ساختمان‌های بلندمرتبه، افراد دارای ارتباط اجتماعی کمتری نسبت به گذشته می‌باشند (مدنی پور، ۱۳۹۱). این در حالی است که مبادله اطلاعات و افکار میان آحاد انسانی، یکی از اساسی‌ترین نیازهای زندگی اجتماعی است که ارتباطات به‌عنوان حلقه واسطه، فرد را به جامعه متصل کرده (دادگران، ۱۳۸۴: ۲۱)، در همین راستا می‌توان گفت تعامل اجتماعی یکی از نیازهای اساسی بشر است و تفریح و سرگرمی که شامل استراحت، معاشرت و حشر

1 .Rummel
2 .Turner
3 .Cochran
4 .Carmona

و نشر انسان می‌باشد در میان نیازهای اساسی انسان به شمار می‌رود که این نیازها با تعامل در فضا برطرف می‌شوند (Efroymsen et al, 2009:31). در تاریخ و فرهنگ ایران و ایرانیان، تعاملات و روابط اجتماعی جز لاینفک تمدن ایرانیان می‌باشد؛ به طوری که این موضوع در تولید فضاهای سکونتی، مذهبی، تفریحی و ... کاملاً مشهود است. در همین راستا، شروع تعاملات اجتماعی را می‌توانیم با توجه به بررسی سیر تحولات ایجاد شهر و فضاهای شهری به دوران عیلامی‌ها اطلاق کنیم. در دوران پس از اسلام زندگی اجتماعی منجر به ساخت محیطها و فضاهای شهری شد که در آن تعاملات اجتماعی نه تنها با هدف دادوستد و رفع نیازهای اقتصادی صورت گیرد بلکه افراد نیازهای اجتماعی، فرهنگی و مذهبی خود را نیز برطرف نمایند. در این دوران یکی از اساسی‌ترین هدف ساخت فضاها، ارتقای ارتباطات اجتماعی و فرهنگی افراد و شهروندان بوده است. با ورود فرهنگ غربی، اصول معماری و شهرسازی اسلامی، تنزل یافت تا جایی که امروزه این امر در ساخت الگوهای فضایی در شهرها کاملاً مشهود می‌باشد. این تغییر الگو را می‌توان به عبارتی این گونه بیان نمود که از بازار در شهرهای اسلامی ایران به مال‌ها در شهرهای ایران مدرن، از خانه‌های سنتی به مجتمع‌های مسکونی و ساختمان‌های بلندمرتبه، از خیابان به بزرگراه و ... تغییر یافته که همین امر موجب افول و کاهش تعاملات و ارتباطات اجتماعی افراد شده است در این پژوهش تعاملات اجتماعی ساکنین مجتمع‌های مسکونی مورد مطالعه در قالب روابط اجتماعی مابین ساکنین با توجه به مؤلفه‌های تعریف شده سنجیده شده است. این مجتمع‌های مسکونی در واقع به عنوان نمادهایی از ورود مدرنیته به شهرسازی و معماری ایرانی تلقی می‌گردند که در آن‌ها با محوریت یافتن اصول مدرنیسم و فناوری، بر بلندمرتبه‌سازی، تیپولوژی یکنواخت کالبدی بلوک‌های مسکونی و کاهش هزینه‌های ساخت و ساز تأکید شده و از این رو مفهوم تعاملات اجتماعی و کیفیت زندگی جمعی در فضاهای عمومی، در این مجتمع‌ها کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است.

طراحی محیط و تعاملات اجتماعی

جان لنگ از جمله پژوهشگرانی است که کانون اصلی پژوهش‌هایش بررسی نقش علوم رفتاری در طراحی محیط است. او در اثر خود با عنوان «آفرینش نظریه معماری» به چگونگی دریافت آدمی از فضا و عوامل محیطی تأثیرگذار بر این امر پرداخته و تصورات مردم از محیط را در واقع نوعی طرح‌واره ذهنی می‌داند که به رفتارها و فعالیت‌های وی در عرصه‌های مختلف شکل می‌بخشد (کاشانی جو، ۱۳۸۹: ۱۰۴). لنگ بر این مورد اشاره دارد که در نظریه‌های هنجاری طراحی محیط، اظهار نظرهای زیادی راجع به ابعاد مختلفی در زمینه تعاملات اجتماعی مطرح شده، طراحان باید با استفاده از راهکارهای مختلف، در جهت افزایش فرصت‌های تعامل و ارتباط در ساختمان‌ها تلاش کنند در عین حال در طراحی‌ها به خلوت و کنترل قلمرو مکانی نیز توجه می‌نمایند (لنگ، ۱۳۸۳: ۵۶).

فضاهای باز محیط‌های مسکونی و تعاملات اجتماعی

فضا با توجه به نقش‌ها و کارکردهایی که دارا می‌باشد دارای انواع مختلفی است که از جمله می‌توان به فضاهای معماری اشاره نمود. فضای معماری، همان چیزی است که انسان را از عوامل طبیعی محافظت می‌کند و فعالیت‌های فردی و اجتماعی را در بر می‌گیرد (کلانتری، ۱۳۹۲: ۳۸)، بنابراین در فضای معماری، فضا را منتج از تعامل میان انسان و محیط پیرامونش یا تعامل میان ذهنیت و عینیت می‌انگارد (سوهان‌گیر و سلامی، ۱۳۹۳: ۶۶). می‌توان گفت روابط در فضا شکل می‌گیرند طبقه‌ای که انسان‌ها را در محیط‌های اجتماعی با یکدیگر مرتبط می‌سازد ارتباط مستقیمی با تمایز بین فضاهای خصوصی و عمومی دارد. بنابراین تفکیک فضا و اجتماع به عرصه‌های عمومی و خصوصی بر حالت روحی افراد تأثیر داشته، رفتار او را نظم می‌بخشد و ساختاری بادوام بر جوامع بشری و فضاهایی که آن جوامع در اختیار خود می‌گیرند، اضافه می‌کند (مدنی پور، ۱۳۹۱: ۱۲۳). پس می‌توان فضاها را در یک تقسیم‌بندی کلی به دو دسته عمومی (باز و اجتماع‌محور) و خصوصی تقسیم نمود. انواع مختلف تعاملات اجتماعی به لحاظ زمانی و مکانی در فضاها رخ می‌دهند. در مسکن و مجتمع‌های مسکونی امروزی که دارای پتانسیل فضاهای مشاع که برای استفاده کلیه ساکنین و به صورت

فضاهای باز و بسته می‌باشند، این فضاها می‌توانند نقش واسطه را برای بهبود تعامل اجتماعی بازی کنند. در رساله حاضر محدوده‌های فضایی برای تبیین مؤلفه‌های کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی در مجتمع‌های مسکونی در قالب سه محدوده مشخص شده است که شامل محدوده خصوصی (واحدهای آپارتمانی و نحوه ارتباط فضایی واحدها با یکدیگر)، فضاهای ارتباطی (لابی، راهرو، ورودی ساختمان)، فضاهای طراحی شده به منظور گذران اوقات فراغت و تفریح و ... (سالن اجتماعات، استخر و ...) و همچنین فضای خارجی مجتمع که شامل (حیاط مجموعه) می‌باشد، در نظر گرفته شده است. مجتمع‌های مسکونی به عنوان پیچیده‌ترین و اساسی‌ترین عملکرد در عرصه معماری دو قرن اخیر به حساب آمده و می‌توانند تأثیرات بسیار زیادی بر رفتار ساکنین و روابط آن‌ها داشته باشند (ذبیحی و همکاران، ۱۳۹۰). مسکن و مجتمع‌های مسکونی، علاوه بر مکانی فیزیکی، کل محیط مسکونی را نیز در برمی‌گیرد که شامل تمامی خدمات و تسهیلات ضروری مورد نیاز برای بهتر زیستن خانواده‌ها است (مودودی ارخودی و محمدی، ۱۳۹۹). این مجتمع‌ها ترکیب فضاهای باز و بسته متعددی هستند که به هم مرتبط بوده و درهم تنیده‌اند. فضاهای باز به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر مجتمع‌های مسکونی، هم از نظر روابط اجتماعی و هم از نظر ساختار و منظر شهری حائز اهمیت هستند (Marcus & Sarkissian, 1986:210). چنانچه بان گل معمار و شهرساز دانمارکی، که محور اصلی پژوهش‌هایش را بر روی تعامل مسائل جامعه‌شناسی و روانشناسی با فضاهای عمومی شهری متمرکز نموده و در کتاب معروف خود با عنوان زندگی در میان ساختمان‌ها فعالیت‌های اجتماعی را از جمله فعالیت‌های اساسی انسان‌ها در فضاهای باز شهری می‌داند (کاشانی جو، ۱۳۸۹). از نظر جامعه‌شناسان نیز شادی و سرزندگی در بافت اجتماعی جامعه وجود دارد و علت‌های نشاط اجتماعی را باید در ساختارها و روابط اجتماعی موجود در جامع یافت (سعیدی و همکاران، ۱۳۹۹). حیاط مجتمع می‌تواند به عنوان یک فضای یکپارچه در نظر گرفته شود که در این فضا امکان رخداد تعاملات برنامه‌ریزی شده و تصادفی، فعال و منفعل، رسمی و غیررسمی وجود دارد و می‌توان گفت حیاط فضاهای مسکونی به عنوان فضای اصلی و عمومی برای استفاده ساکنین با اهداف مختلف می‌باشد. در واقع، ارزش فضاهای باز و عمومی یک مجتمع مسکونی به اهمیت یا اندازه آن وابسته نیست، بلکه به صمیمیت آن محیط و نزدیکی آن به محل زندگی خصوصی وابسته است. فضاهای سبز و باز، به عنوان مکان‌هایی که می‌توانند به گردهمایی طبقات مختلف جامعه کمک کنند، دارای اهمیت منحصر به فرد هستند.

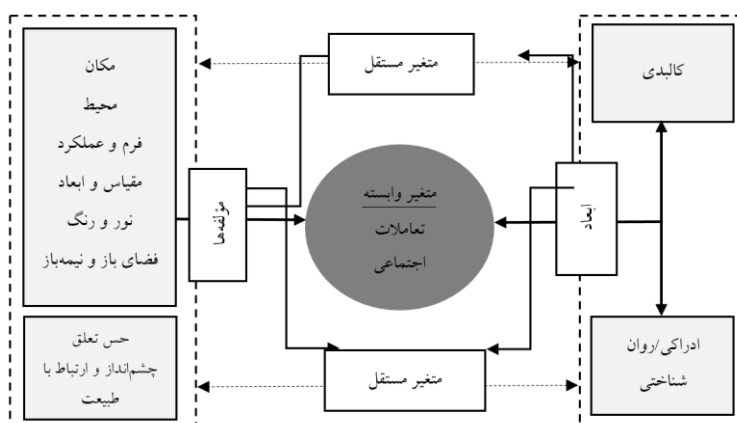
روش پژوهش

پژوهش حاضر کمی-کیفی و دارای ماهیت کاربردی می‌باشد. روش انجام آن نیز توصیفی-تحلیلی می‌باشد. در پژوهش حاضر از آنجایی که برای برداشت ابعاد متغیر کالبدی نظیر مکان، محیط، فرم و عملکرد، مقیاس و ابعاد، رنگ و نور، فضای باز و نیمه‌باز از روش مشاهده، برداشت میدانی و تفسیر گرافیکی سایت پلان مجتمع‌های مسکونی مورد مطالعه استفاده گردیده است؛ پژوهش به نوعی دارای رویکرد کیفی می‌باشد. با توجه به جمعیت سه مجتمع مسکونی مورد مطالعه، حجم جامعه آماری معادل ۵۵۵۶ نفر است. بنابراین بر اساس فرمول کوکران، حجم نمونه برابر ۳۵۹ نفر محاسبه می‌گردد. روش نمونه‌گیری نیز در این پژوهش، روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و احتمالی است. برای برآورد پایایی پژوهش در ابتدا تعداد ۳۷ پرسشنامه (۱۰ درصد از حجم نمونه پژوهش) در میان افراد جامعه آماری توزیع شد، سپس داده‌های حاصل در محیط نرم‌افزار SPSS وارد و با کمک ضریب آلفای کرونباخ ضریب پایایی آن محاسبه شد. نتایج آزمون سنجش پایایی پرسشنامه نشان دادند ضریب پایایی پرسشنامه برابر ۰/۹۲ می‌باشد. بنابراین ضریب پایایی پرسشنامه در سطح عالی ارزیابی گردید. شیوه گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای-میدانی (مشاهده و پرسشنامه محقق ساخته) است. در تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای SPSS و مدل‌سازی معادلات ساختاری در محیط AMOS استفاده شد. جهت تبیین تأثیر مؤلفه‌های کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی بر تعاملات اجتماعی بهره برده شد (شکل ۱).

انتخاب مجتمع‌های مسکونی مورد مطالعه بر اساس چند معیار صورت گرفت که عبارت‌اند از:

- نمونه‌ها بایستی به صورت متناوب مجتمع مسکونی بالای چهار طبقه باشند. که در تراکم متوسط و بالا ایجاد شده‌اند.

- نمونه‌ها بایستی از نظر موقعیت قرارگیری و چشم‌انداز طبیعی (کوه‌ها و مناطق سبز) و دریاچه خلیج‌فارس شرایط متفاوتی داشته باشند.
 - نمونه‌ها بایستی از نظر موقعیت نسبت به شبکه معابر پیرامونی (اصلی و فرعی) دارای شرایط متفاوتی باشند.
 - نمونه‌های انتخابی از نظر زمان ساخت مجتمع بایستی در بازه‌های زمانی مختلف در دهه‌های بعد از انقلاب ساخته شده باشند.
 - نمونه‌های انتخابی بایستی از نظر الگوهای ساخت و بهره‌برداری متفاوت (شخصی یا تعاونی ساز) باشند.
 - نمونه‌های انتخابی از نظر ساختار و بافت اجتماعی و اقتصادی متفاوت باشند، به عبارتی ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی این مجتمع‌ها متمایز از یکدیگر انتخاب گردیدند.
 - نمونه‌های انتخابی و تدقیق یافته بایستی دارای اطلاعات، آمار و نقشه‌ها مناسب و در دسترس باشند.
- با توجه به معیارهای مورد استفاده در انتخاب مجتمع‌های مورد مطالعه پژوهش و پس از بررسی و بازدید میدانی و تدقیق مجتمع‌های مسکونی واقع در منطقه ۲۲ سه مجتمع مسکونی پارسیا، عرفان، باران به‌عنوان جامعه آماری انتخاب شدند.

شکل شماره ۱. مدل نظری مؤلفه‌های کالبدی، ادراکی-روان‌شناختی مؤثر بر تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی

محدوده مورد مطالعه

منطقه ۲۲ شهرداری تهران، واقع در شمال غرب تهران با وسعتی حدود ده هزار هکتار (بیش از ۶۰۰۰ هکتار آن جزء محدوده خدماتی است)، معادل دو برابر بزرگ‌ترین منطقه شهر تهران و یک‌هفتم مساحت تهران را تشکیل می‌دهد. الگوی غالب ساخت‌وساز در این منطقه به‌صورت مجتمع‌های مسکونی آپارتمانی می‌باشد. در تحقیق حاضر سه مجتمع باران، پارسیا و عرفان به‌عنوان مطالعه موردی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که در ادامه معرفی خواهند شد. مجتمع مسکونی پارسیا: در شمال غرب تهران، در شمال دریاچه خلیج‌فارس و جنوب اتوبان همت در قالب ۱۲ برج ۲۱ طبقه با نام‌های سرو، ارکیده و یاس ساخته شده است. و جمعاً دارای ۸۸۸ واحد مسکونی و جمعیتی معادل ۳۱۰۸ نفر می‌باشد. حق امتیاز آن متعلق به تعاونی مسکن هوا فضا سپاه است. مجتمع مسکونی عرفان: در غربی‌ترین نقطه منطقه ۲۲، با چشم‌انداز کوهستان از یک‌سو و دریاچه و جنگل از سوی دیگر، احداث شده است. مساحت آن ۳ هکتار با زیربنای مفید ۱۳۰۰۰۰ مترمربع مشتمل بر ۴ بلوک، هر بلوک ۲ برج، شامل ۲ برج ۱۶ طبقه، ۲ برج ۱۷ طبقه، ۲ برج ۲۰ طبقه و ۲ برج ۲۴ طبقه می‌باشد. تعداد کل واحدها ۵۹۲ و جمعیت آن ۲۰۷۰ نفر می‌باشد. مجتمع مسکونی باران: این مجتمع در جنوب بزرگراه شهید همت و در فاصله اندکی تا دریاچه خلیج‌فارس قرار گرفته است؛ این مجموعه از ۹ بلوک ۶ طبقه تشکیل شده که در هر بلوک ۱۲ واحد است. جمعیت آن ۳۷۸ نفر می‌باشد (شکل ۲).

شکل شماره ۲. موقعیت مجتمع‌های مسکونی (عرفان، پارسیا و باران) در منطقه ۲۲

بحث و یافته‌ها

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد از مجموع ۳۵۹ پرسشنامه تکمیل شده ۲۳۱ عدد (۶۴/۳۴ درصد) توسط زنان و ۱۲۸ (۳۵/۶۶ درصد) عدد نیز توسط آقایان تکمیل گردیده است. ۵۱ درصد افراد جامعه آماری متأهل و ۴۹ درصد مجرد می‌باشند. گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال با ۳۳ درصد بیشترین تعداد را به خود اختصاص می‌دهند گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال نیز با ۲۵ درصد در رتبه دوم و گروه سنی ۱۵ تا ۲۰ سال نیز با ۲۴ درصد در رتبه سوم قرار دارند. گروه سنی بالای ۴۰ سال نیز با ۱۹ درصد کمترین میزان افراد پاسخگو را به خود اختصاص داده‌اند. بررسی‌ها همچنین نشان می‌دهد ۳۸ درصد از افراد جامعه آماری سابقه سکونت کمتر از ۵ سال و بقیه دارای سابقه سکونت بیشتر از ۵ سال می‌باشند.

مدل‌سازی معادلات ساختاری

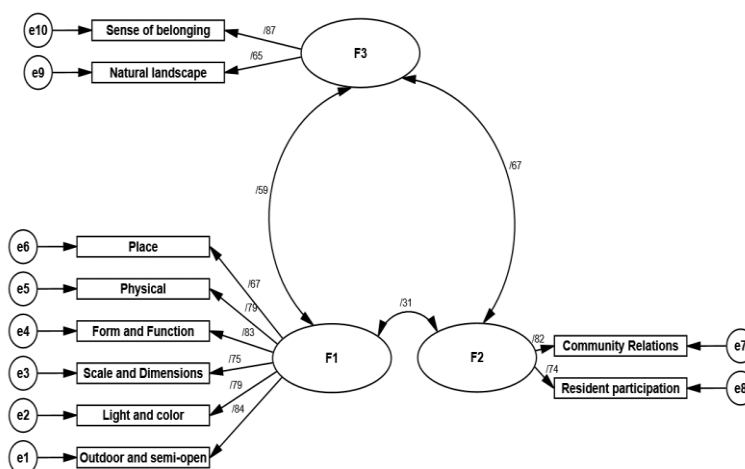
زمانی که از الگوی معادلات ساختاری استفاده می‌شود یک مؤلفه مهم، تحلیل ارزیابی چگونگی برازش مدل فرضیه‌ای، داده‌های مشاهده نشده است (شوماخر و لومکس، ۱۳۸۸: ۱۵). پژوهشگران معمولاً به منظور ارزیابی این برازش شاخص‌های مختلفی استفاده می‌کنند که در این زمینه RMSEA (ریشه متوسط مربع خطای تقریبی) از جمله شاخص‌های مهم می‌باشد (Browne & Cudeck, 1993). که در بهترین حالت باید کمتر از ۰/۰۵ باشد، اما بر اساس مطالعات تجربی، میزان کمتر از ۰/۰۸ نیز قابل قبول می‌باشد (آبروک، ۱۳۹۰: ۵). شاخص دیگری که برای ارزیابی برازش مورد استفاده قرار می‌گیرد Chi-square یا کای مربع می‌باشد. این شاخص برای شناسایی انطباق مدل مفهومی با داده‌های تجربی است. مقدار این آماره با افزایش تعداد متغیرهای مشاهده‌پذیر، افزایش می‌یابد (ابارشی و حسینی، ۱۳۹۱: ۴۵). درجه آزادی نیز، به تعداد اطلاعات موجود برای تخمین توزیع نمونه‌گیری داده‌ها پیش از تخمین تمامی پارامترهای مدل اطلاق می‌شود، پژوهشگر تلاش دارد درحالی‌که به یک مدل با بهترین برازش دست یابد، درجه آزادی را بیشینه نماید (ابارشی و حسینی، ۱۳۹۰: ۱۵۰). در تحقیق حاضر مدل‌سازی معادلات ساختاری برای دو موضوع سنجش رابطه همبستگی و سنجش رابطه رگرسیونی؛ بین متغیرهای مستقل تحقیق (کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی) با متغیر وابسته (تعاملات اجتماعی) استفاده شده است. در واقع دلیل انتخاب دو متغیر مستقل کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی و شاخص‌های منتخب زیرمجموعه این دو جهت سنجش تأثیر آن‌ها بر متغیر وابسته (تعاملات اجتماعی) در ادامه مقاله حاضر، استناد به نتایج حاصل از سنجش رابطه همبستگی و رابطه رگرسیونی میان آن‌ها و در حقیقت مقایسه میزان ارتباط و همبستگی میان شاخص‌های مذکور است. بر همین اساس، شاخص‌های مطرح در دو جنبه فضایی و فعالیتی بعد کالبدی فضاهای جمعی در مجتمع‌های مسکونی و همین‌طور فاکتورهای تعریف‌شده در حوزه‌های ادراک و روانشناسی محیطی، در مدل‌سازی‌های این مطالعه مورد بررسی و آزمون قرار می‌گیرند تا در نهایت یک چارچوب نظری مستحکم جهت ارائه راهبردها و راهکارهای اجرایی ارتقادهنده متغیر تعاملات اجتماعی شکل بگیرد.

مدل‌سازی معادلات ساختاری رابطه ضریب همبستگی

نتایج بررسی این رابطه نشان داد بین متغیرهای کالبدی و تعاملات اجتماعی با ضریب ۰/۳۱۵ رابطه معناداری برقرار است. همچنین بین دو متغیر ادراکی-روان‌شناختی با متغیر تعاملات اجتماعی نیز رابطه معنادار برابر ۰/۶۶۶ برقرار است. رابطه معناداری دو متغیر کالبدی و متغیر ادراکی-روان‌شناختی نیز برابر ۰/۵۹۰ محاسبه شد (جدول ۱ و شکل ۳).

جدول ۱. مدل‌سازی معادلات ساختاری ضریب همبستگی بین متغیرهای کالبدی، ادراکی-روان‌شناختی با متغیر تعاملات اجتماعی

ردیف	ضریب همبستگی	متغیرها	جهت رابطه	متغیرها
۱	۰/۳۱۵	تعاملات اجتماعی	<-->	کالبدی
۲	۰/۶۶۶	ادراکی-روان‌شناختی	<-->	تعاملات اجتماعی
۳	۰/۵۹۰	ادراکی-روان‌شناختی	<-->	کالبدی

شکل شماره ۳. مدل مفهومی رابطه همبستگی کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی بر تعاملات اجتماعی

بررسی برازش مدل

مقادیر تمامی شاخص‌ها نشان‌دهنده برازش مناسب و قابل قبول مدل مفهومی در این فرضیه می‌باشد ($GFI > 0/9$)، ($AFGI > 0/9$) بنابراین و بر اساس برازش مناسب الگوی مفهومی پژوهش داده‌های گردآوری شده مورد تأیید واقع می‌شود. بنابراین می‌توان گفت مدل مفهومی فوق مدلی مورد تأیید با شاخص برازش خوب می‌باشد. و وجود رابطه بین متغیرهای کالبدی، ادراکی-روان‌شناختی با متغیر وابسته تعامل اجتماعی به تأیید می‌رسد (جدول ۲).

جدول شماره ۲. ارزیابی برازش در مدل استخراج شده رابطه همبستگی

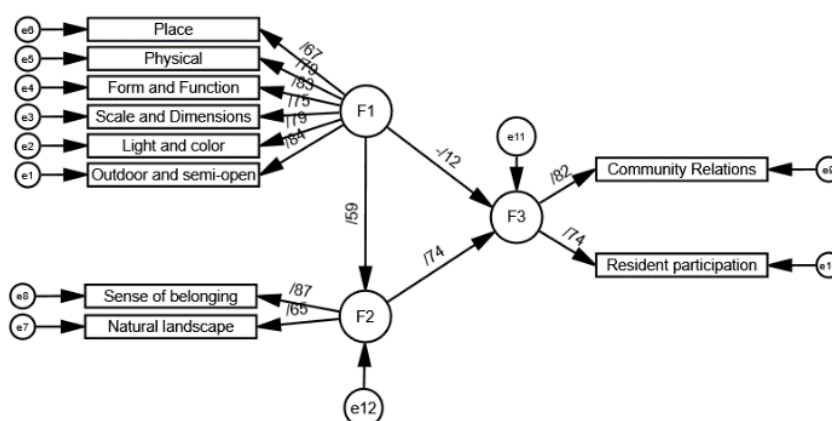
مقادیر شاخص	شاخص‌های برازندگی مدل مفهومی	ردیف
۲۶۱/۶۳	Chi -Square	۱
۳۲	Degrees of Freedom (df)	۲
۰/۰۱۳	Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)	۳
۰/۹۳۱	Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)	۴
۰/۹۲۷	Goodness of Fit Index (GFI)	۵
۰/۰۳۴	Standardized RMR	۶

معادلات ساختاری رابطه رگرسیونی

با توجه به نتایج جدول ۳ بین فاکتور اول (متغیر ادراکی-روان‌شناختی) و فاکتور سوم (متغیر تعاملات اجتماعی) بار عاملی برابر ۰/۵۶۷ برقرار است. بین متغیر کالبدی با متغیر تعاملات اجتماعی نیز بار عاملی برابر ۰/۷۳۶ برقرار است (شکل ۴).

جدول ۳. نتایج تحلیل عاملی تأییدی شاخص‌های مربوط به مؤلفه‌های کالبدی، ادراکی-روان‌شناختی و تعاملات اجتماعی

ردیف	بار عاملی	فاکتور	جهت رابطه	فاکتور
۱	۰/۳۳۷	کالبدی	<---	تعاملات اجتماعی
۲	۰/۷۳۶	ادراکی-روان‌شناختی	<---	تعاملات اجتماعی
۳	۰/۸۲۶	کالبدی	<---	فضای باز و نیمه‌باز
۴	۰/۷۸۷	کالبدی	<---	رنگ و نور
۵	۰/۷۴۸	کالبدی	<---	مقیاس و ابعاد
۶	۰/۸۲۸	کالبدی	<---	فرم و عملکرد
۷	۰/۷۹۴	کالبدی	<---	محیط فیزیکی
۸	۰/۶۶۵	کالبدی	<---	مکان
۹	۰/۶۵۳	ادراکی-روان‌شناختی	<---	چشم‌انداز و طبیعت
۱۰	۰/۸۶۵	ادراکی-روان‌شناختی	<---	حس تعلق
۱۱	۰/۸۲۳	تعاملات اجتماعی	<---	روابط اجتماعی
۱۲	۰/۷۳۷	تعاملات اجتماعی	<---	مشارکت اجتماعی

شکل شماره ۴. مدل مفهومی رابطه رگرسیونی (تأثیرگذاری) کالبدی، ادراکی-شناختی بر تعاملات اجتماعی

بار عاملی ابعاد کالبدی

بررسی ابعاد کالبدی مؤثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی را می‌توان در چارچوب تحلیل عاملی تأییدی استخراج نمود. در این راستا ۳۳ شاخص متغیر کالبدی در رفت‌وبرگشت سه دوره‌ای به‌منظور تبیین مؤلفه‌های کالبدی مؤثر در تعاملات اجتماعی مجتمع‌های مسکونی در قالب ۶ بعد مکان، محیط، فرم و عملکرد، مقیاس و ابعاد، رنگ و نور و فضای باز و نیمه‌باز مورد بررسی قرار گرفت. مقادیر بار عاملی محاسبه‌شده برای این ابعاد نشان‌دهنده مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی است. تاباچنیک و فیدل بیان کرده‌اند که ابعاد با بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۳۲ باید موردتوجه قرار گیرند. در مطالعات کومری و لی دامنه‌ای از ارزش‌ها را برای تفسیر شدت روابط بین متغیرها و عامل‌ها پیشنهاد کرده‌اند. آن‌ها بیان کرده‌اند که بارهای عاملی ۰/۷۱ و بالاتر عالی، ۰/۶۳ تا ۰/۶۳ خیلی خوب، ۰/۵۵ تا ۰/۵۵ خوب، ۰/۴۵ تا ۰/۴۵ نسبتاً خوب و ۰/۴۵ تا ۰/۳۳ ضعیف است (گلین شریف دینی، ۱۳۸۹). مجموع ابعاد استخراج‌شده از ۳۳ متغیر برابر شش عامل می‌باشد. بر اساس نتایج محاسبه تحلیل عاملی می‌توان مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی را به‌صورت زیر بیان نمود.

عامل نخست (فضاهای باز و نیمه‌باز): بارهای این عامل بر ابعاد دسترسی آسان به فضاهای باز و نیمه‌باز، ارتباط بین فضاهای باز، نیمه‌باز و بسته، کیفیت و تنوع امکانات رفاهی در فضاهای نیمه‌باز و بسته، کیفیت فضاهای باز محوطه و پیرامون بلوک‌های مجتمع را شامل می‌شود. بار عاملی این مؤلفه برابر ۰/۸۴۱ محاسبه شد که نشان از کیفیت

تیبین‌کنندگی بالای این عامل می‌باشد.

عامل دوم (فرم و عملکرد): این عامل از آنجاکه بیشترین بار را بر روی ابعاد تنوع فضایی مجتمع، عملکرد فضا در ارتقای تمایل به حضور، کیفیت فضای اجتماع‌محور، جذابیت فضایی، مبلمان موجود و تناسب فضاهای اجتماع‌محور را نشان می‌دهد. تحت بار عاملی فرم و عملکرد نام‌گذاری شده و دارای مقدار ویژه $0/822$ می‌باشد.

عامل سوم (محیط): بارهای این عامل بر ابعاد قابلیت طراحی فضاهای باز و نیمه‌باز، کیفیت فضاهای خلوت و آرامش‌بخش، هندسه فضایی و نقاط مکث و سکون، کیفیت تسهیلات و خدمات عمومی، آسایش اقلیمی، احساس امنیت، رعایت اندازه و وضوح قلمرو فضایی، کیفیت طراحی با توجه به معیارهای آلودگی صوتی و طراحی به‌عنوان پاتوق اجتماعی را شامل می‌شود. بار عاملی محاسبه‌شده برای آن برابر $0/788$ می‌باشد.

عامل چهارم (رنگ و نور): در این عامل بیشتر بارها بر روشنایی، تنوع استفاده از نورهای طبیعی و مصنوعی، تنوع ریتم و نمای بلوک‌ها و تنوع رنگی مجتمع می‌باشد. بار عاملی این مؤلفه برابر $0/787$ می‌باشد که نشان‌دهنده قدرت عالی نبین‌کنندگی این عامل می‌باشد.

عامل پنجم (مقیاس و ابعاد): در این عامل بیشترین بارهای عاملی بر ابعاد تناسب فضاهای اجتماع‌محور با دیگر فضاها، کیفیت اندازه و ابعاد فضاهای باز و نیمه‌باز، توجه به رابطه توده و فضا، میزان و نسبت فضاهای باز پیرامون بلوک‌ها می‌باشد و دارای بار عاملی $0/76$ می‌باشد.

عامل ششم (مکان): بار عاملی این مؤلفه نیز بر ابعاد ارتباط و اتصال فضاهای مجتمع، کیفیت عناصر و مبلمان، استفاده دسته‌جمعی، میزان انعطاف‌پذیری فضاها با نیازهای سکونت ساکنین، نفوذپذیری بصری و فیزیکی است و دارای بار عامل $0/664$ می‌باشد و دارای قدرت تیبین‌کنندگی خوبی است.

بار عاملی ابعاد ادراکی-روان‌شناختی

عامل نخست (حس تعلق): بار عاملی این مؤلفه بر ابعاد حس تعلق، حس همسایگی، احساس امنیت، احساس آسودگی، سازگاری مجتمع با شخصیت افراد، هماهنگی فرهنگی با ساکنین، ارتباط هویتی و فرهنگی ساکنین، حس دعوت‌کنندگی، احساس آزاد بودن در فضا، ترجیح فضای مجتمع به خانه مستقل و میزان تمایل بر ترک مجتمع استوار است. بار عاملی این شاخص برابر $0/86$ بوده و از قدرت تیبین‌کنندگی در سطح عالی برخوردار است.

عامل دوم (چشم‌انداز و ارتباط با طبیعت): این بعد شامل مؤلفه‌های چشم‌انداز به کوه و مناظر طبیعی، میزان استفاده از فضای سبز مجتمع، دسترسی به فضای سبز مجتمع، تعداد دفعات حضور در فضاهای تعامل محور، دسترسی به محیط‌های طبیعی و ارتباط طراحی محیط با شرایط اقلیمی استوار است و دارای بار عاملی $0/66$ می‌باشد که نشان‌دهنده قدرت نبین‌کنندگی خوب این بعد می‌باشد.

نتیجه‌گیری

معیارهای کالبدی-فضایی و ادراکی-روان‌شناختی از مهم‌ترین معیارهای مؤثر بر تعاملات اجتماعی ساکنین در مجتمع‌های مسکونی می‌باشد. در واقع بی‌توجهی به این معیارها یکی از مشکلات ضعف روابط همسایگی و ارتباطات اجتماعی بین ساکنین این مجتمع‌ها می‌باشد. بنابراین در پژوهش حاضر به نقش مؤلفه‌های مؤثر بر تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی از منظر کالبدی، ادراکی-روان‌شناختی پرداخته شد. بر اساس نتایج حاصل از مدل‌سازی معادلات ساختاری مشخص شد مؤلفه‌های کالبدی به ترتیب و توالی فضاهای باز و نیمه‌باز، فرم و عملکرد، محیط، رنگ و نور بکار رفته در فضاها، مقیاس و ابعاد عرصه‌های عمومی و مؤلفه‌های مربوط به مکان مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر بر برقراری

تعاملات اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی به شمار می‌آیند. در واقع امر بازشناسی نقش متغیرهای کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی، بر شکل‌گیری تعاملات اجتماعی ساکنین مجتمع‌های مسکونی، با وجود نقش تعیین‌کننده این متغیرهای در افزایش کیفیت حیات خصوصی و عمومی افراد، کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است. برقراری ارتباطات چهره به چهره و تعامل محور بر حیات اجتماعی مجتمع‌های مسکونی تأثیرگذار است. یافته‌های این رساله نشان داد که پیکره‌بندی و چیدمان فضایی، نفوذپذیری کالبدی و بصری، انعطاف‌پذیری، تنوع‌بخشی، هندسه و تناسب، احساس تعلق، و چشم‌انداز و ارتباط مناسب با طبیعت، بر تقویت تعاملات اجتماعی بسیار تأثیرگذار است. از سویی تبدیل فضاهای عمومی به مکان با محوریت استمرار حضور، تأثیر ویژه‌ای بر شکل‌گیری تعاملات اجتماعی ساکنین مجتمع‌های مسکونی خواهد داشت. لذا در این رساله ابعاد متغیرهای کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی مؤثر بر تعاملات اجتماعی بر اساس بررسی دیدگاه‌های صاحب‌نظران این حوزه استخراج و مهم‌ترین مؤلفه‌های این ابعاد از نظر ساکنین مجتمع‌های مسکونی مورد مطالعه بررسی و شناسایی شده و نحوه کاربست آن‌ها جهت دستیابی به فضاهای تعامل محور مشخص و کاربردی شده است. نتایج مدل‌سازی تأیید عاملی نیز نشان داد بار عاملی تمامی مؤلفه‌های فوق بیشتر از ۰/۶ می‌باشد که نشان‌دهنده قدرت تبیین‌کنندگی این عامل بر تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی و نیمه عمومی مجتمع‌های مسکونی می‌باشد. با عنایت به پژوهش صورت گرفته می‌توان نتیجه گرفت که هر قدر به مؤلفه‌های ادراکی-روان‌شناختی توجه بیشتری صورت گیرد میزان تأثیرگذاری عوامل کالبدی معماری و محیطی مجتمع بر روابط افراد نیز به همان میزان بیشتر خواهد شد. در نهایت این‌که با توجه به نتایج صورت گرفته و قدرت بالای تبیین ابعاد مورد بررسی؛ راهبردها و راهکارهای ذکر شده در جدول ۴ می‌تواند در افزایش تعاملات اجتماعی فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی به تفکیک عوامل و شاخصه‌های دخیل در حوزه مؤلفه‌های کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی مؤثر باشند. این راهبردها و راهکارها در نهایت می‌تواند چارچوب نظری این پژوهش را به اقدام عملی پیوند دهد و کاربست‌پذیری مفاهیم نظری مورد بررسی را در عمل و در اجرا افزایش دهد.

جدول شماره ۴. راهبردها و راهکارهای اجرایی پیشنهادی مرتبط با ابعاد مرتبط با مؤلفه‌های کالبدی و ادراکی-روان‌شناختی

ابعاد	راهبرد	راهکار
	برقراری و تقویت ارتباط و اتصال فضاهای عمومی و ایجاد سلسله‌مراتب فضایی	پیکره‌بندی و چیدمان مناسب توده و فضا در ارتباط با یکدیگر و ایجاد فضاهای باز تعاملی مرکزی و جمع‌پذیر میان آن‌ها
بعد مکان و فضاهای باز و نیمه‌باز عمومی		ایجاد پیوستگی کالبدی در پیاده‌روها
	تقویت آسایش اقلیمی و محیطی در مکان‌های عمومی	ارتقای سطح نفوذپذیری کالبدی از طریق تعبیه مبادی ورودی و خروجی
		استفاده از مبلمان مناسب و راحت، تعامل محور و همساز با شرایط اقلیمی و در ارتباط با یکدیگر
عمومی		جانمایی مناسب توده و فضا جهت بهره‌مندی مناسب و متعادل از نور و سایه در فصول مختلف سال
	افزایش امنیت ساکنین در فضاهای عمومی در کنار دسترس‌پذیر بودن این فضاها	تقویت نفوذپذیری بصری و کالبدی از طریق طراحی جداره‌های نیمه شفاف و تعبیه مبادی ورودی و خروجی خوانا
	خلق همه‌شمولی محیطی	شناسایی و تأمین نیازهای گروه‌های مختلف جنسی و سنی در محیط
	توجه به اصل محرمیت و کیفیت دنجی در محیط	ایجاد فضاهای خلوت و آرامش‌بخش در کنار فضاهای جمع‌پذیر
	ایجاد تعادل میان فضاهای سکون و حرکت	رعایت هندسه و سلسله‌مراتب فضایی در طراحی فضاهای باز و نیمه‌باز عمومی
بعد محیط		تمهید ابعاد و اشکال متنوع در طراحی مجموعه‌ای از فضاهای باز عمومی
	تقویت کیفیت خدمات و تسهیلات موجود در محیط	استفاده از آب و فضای سبز در طراحی فضاهای عمومی
		توجه به امر سایه‌اندازی در تعبیه عناصر فیزیکی در محیط
		تأمین مبلمان شهری مناسب نظیر نیمکت و آلاچیق
		رسیدگی مداوم به امکانات موجود در محیط در جهت افزایش ماندگاری

تعریف یک فضای عمومی مشخص در قلمرو و حریم هر بلوک جهت استفاده اختصاصی‌تر ساکنان آن بلوک	تأکید بر اصل قلمروی محیطی	
تعبیه فضاهایی برای نشستن، بازی کودکان، اجتماع زنان و خلوت‌گزینی سالمندان	تنوع‌بخشی به عملکرد در فضاهای عمومی و ایجاد انعطاف‌پذیری عملکردی	
بارگذاری کاربری‌های تجاری و خدماتی در کنار کاربری مسکونی		بعد فرم و عملکرد
توجه به اصل هم‌جواری و سازگاری در تزئین نقش‌ها و عملکردهای گوناگون		
استفاده از فرم‌های بومی و الگوهای معماری زمینه‌گرا در طراحی فضاهای عمومی	تأکید بر اصل الگوپذیری	
رعایت هندسه فضایی با محوریت اجتماع‌پذیری فضاهای عمومی	طراحی انسان‌گرا با تأکید بر مقیاس انسانی	بعد مقیاس
رعایت نسبت توده به فضا و همساز نمودن تراکم اجراشده با فضاهای باز		
تأمین نور و روشنایی فضای باز به‌صورت طبیعی و مصنوعی	افزایش امنیت فضایی در ساعات شبانه	بعد نور و رنگ
بررسی مستمر و پیوسته از تأسیسات روشنایی		
بهره‌گیری از اصول روانشناسی رنگ در طراحی فضاهای باز عمومی و بهره‌گیری از رنگ‌های جذاب و همسان با محیط	تأکید بر امر سرزندگی فضاهای عمومی	
انجام مطالعات دقیق در حوزه ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی قبل از طراحی و اجرا و بهره‌گیری از آن‌ها در فرآیند طراحی	تأکید بر زمینه‌گرایی فرهنگی و اجتماعی و ایجاد هویت متمایز	حس تعلق
القای نقش‌های گوناگون به فضاهای جمعی برای بروز فعالیت‌های متنوع اجتماعی	تأکید بر تنوع فعالیتی	
مکان‌گزینی مجتمع‌های مسکونی با توجه به چشم‌انداز و عوارض طبیعی	تأکید بر زمینه‌گرایی محیطی و طبیعی	چشم‌انداز و ارتباط با طبیعت
برقراری ارتباط فضایی بین عناصر سبز و توده‌های ساختمانی و تأمین نفوذپذیری مواضع سبز	ایجاد پیوستگی میان عناصر طبیعی و مصنوع	

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله که مستخرج از رساله دکتری می‌باشد حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) ابارشی، احمد و حسینی، سید یعقوب (۱۳۹۱) مدل‌سازی معادلات ساختاری، چاپ اول، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- ۲) آبروکل، جیمز ال (۱۳۹۰) راهنمای جامع AMOS6، ترجمه دکتر کیومرث زرافشانی و مرضیه کشاورز، چاپ اول، کرمانشاه: انتشارات دانشگاه رازی.
- ۳) تقی‌پور، ملیحه و سلطان‌زاده، حسین (۱۳۹۶) نقش سازمان‌دهی محیط در تعامل اجتماعی ساکنان مجموعه‌های مسکونی شیراز؛ مجتمع‌های امیرکبیر، جنت، ابریشم، مطهری، نشریه برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، دوره ۶، شماره ۱، صص. ۷۹-۱۰۲.
- ۴) دادگران، سید محمد (۱۳۸۴) مبانی ارتباط جمعی، چاپ هشتم، تهران: نشر مروارید و فیروزه.
- ۵) دانش‌پور، عبدالهادی و چرخچیان، مریم (۱۳۸۶) فضاهای عمومی و عوامل مؤثر بر حیات جمعی، باغ نظر، دوره ۴، شماره ۷، صص. ۱۹-۲۸.
- ۶) ذبیحی، حسین؛ حبیب، فرح؛ رهبری منش، کمال (۱۳۹۰) بررسی رابطه بین میزان رضایت از مجتمع‌های مسکونی و تأثیر مجتمع‌های مسکونی بر روابط انسان (مطالعه موردی چند مجتمع مسکونی در تهران)، مجله هویت شهر، دوره ۵، شماره ۸، صص. ۱۱۸-۱۰۳.
- ۷) سعیدی، مهدی؛ خیرالدین، رضا؛ بهزادفر، مصطفی (۱۳۹۹) تبیین عوامل مؤثر بر سرزندگی فضای عمومی مطالعه موردی: چهارراه ولیعصر شهر تهران، فصلنامه شهر پایدار، دوره ۳، شماره ۲، صص. ۱۰۵-۱۲۳.
- ۸) سوهانگیر، سارا و نصیرسلامی، محمدرضا (۱۳۹۳) الگوهای خلق فضا در معماری با تکیه بر پارادایم‌های نظری پسامدرن، ماهنامه علمی باغ نظر، دوره ۱۱، شماره ۲۸، صص. ۶۵-۷۸.
- ۹) شوماخر، رندال ای و لومکس، ریچارد جی (۱۳۸۸) مقدمه‌ای بر مدل‌سازی معادله ساختاری، ترجمه وحید قاسمی، چاپ دوم، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

- ۱۰) کارمونا، متئو؛ هیت، تیم؛ تنراک؛ تیسدل، استیون (۱۳۹۴) مکان‌های عمومی، فضاهای شهری، ابعاد گوناگون طراحی شهری، ترجمه فریبا قرایی، زهرا اهری، اسماعیل صالحی و مهشید شکوهی، چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه هنر تهران.
- ۱۱) کشفی، محمدعلی؛ حسینی، سید باقر؛ نوروزیان ملکی، سعید (۱۳۹۱) نقش فضاهای عمومی ساختمان‌های مسکونی بلندمرتبه در افزایش تعاملات اجتماعی ساکنان، مدیریت شهری، دوره ۱۰، شماره ۳۰، صص. ۱۷-۱.
- ۱۲) کلانتری، بهرنگ (۱۳۹۲) نقش فضاهای عمومی در شکل‌گیری شهر شهروند مدار؛ مطالعه موردی منطقه ۶ شهرداری تهران، پایان‌نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۳) لنگ، جان (۱۳۸۳) آفرینش نظریه معماری (نقش علوم رفتاری در طراحی محیط)، ترجمه علیرضا عینی‌فر، چاپ چهارم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۴) مدنی پور، علی (۱۳۹۱) فضاهای عمومی و خصوصی شهر، ترجمه فرشاد نوریان، انتشارات فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
- ۱۵) مودودی ارخودی، مهدی و محمدی، زهرا (۱۳۹۹) تبیین کیفیت زندگی ساکنان مسکن مهر؛ نمونه موردی: شهر قاین، فصلنامه شهر پایدار، دوره ۳، شماره ۲، صص. ۴۵-۳۱.
- ۱۶) هاشم‌پور، پریسا و سامی، زیبا (۱۳۹۷) نقش کالبدی مجتمع‌های مسکونی در حیات‌پذیری اجتماعی (مطالعه موردی: مجتمع مسکونی امام (ره)، چمران و آسمان تبریز)، نشریه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، دوره ۵، شماره ۷، صص. ۷۸-۶۸.
- ۱۷) یزدانی، سمیرا و تیموری، سیاوش (۱۳۹۱) فضای باز مجتمع‌های مسکونی بر افزایش تعاملات اجتماعی ساکنین؛ نمونه موردی: سه مجتمع در اصفهان، نشریه هویت شهر، دوره ۷، شماره ۱۵، صص. ۹۲-۸۳.
- 18) Marcus, Clare Cooper. & Sarkissian, Wendy. (1986) *Housing as if People Mattered: Site Design Guildlines for Medium Density Family Housing*, First edition, California: University of California press.
- 19) Abarashi, Ahmad. & Hosseini, Seyed Yaghoub. (2012) *Structural Equations Modelling*, First Edition, Tehran: Sociologists Publications. [In Persian].
- 20) Arbuckle, L. James (2011) *AMOS6 Comprehensive User's Guide*, Translated by Kiumars Zarafshani & Marzieh Keshavarz, First Edition, Kermanshah: Razi University Press.
- 21) Browne, Michael & Cudeck, Robert. (1993) *Alternative ways of assessing model fit*. K. Bollen. In *testing structure equation models*, Newbury Park, CA, sage publication, pp. 136-162.
- 22) Carmona, Matthew. & Heath, Tim. & Oc, Taner. & Tiesdell, Steve. (2003) *Public places urban spaces the dimensions of urban design*, Translated by Fariba Gharai, Mahshid Shokouhi, Zahra Ahari and Esmail Salehi, Third Edition, Tehran: University of Arts Press. [In Persian].
- 23) Dadgaran, Seyed Mohamad. (2005) *Fundamentals of Collective Communication*, 8th Edition, Tehran, Morvarid & Firouzeh Publications. [In Persian].
- 24) Daneshpour, Abdolhadi. & Charkhchyan, Maryam. (2007) *Public Spaces and Factors Affecting Collective Life*, Bagh-e-Nazar, Vol.4, No.7, pp.19-28. [In Persian].
- 25) Efrogmson, Debra. & Thanh Ha, Tran Thi Kieu. & Thu Ha, Pham. (2009) *Public Spaces: How they humanize cities*. HealthBridge and WBB Trust, Dhaka.
- 26) Farida, Naceur. (2013) *Effects of outdoor shared spaces on social interaction in a housing estate in Algeria*, *Frontiers of Architectural Research*, Vol.2, No.4, pp.457-467.
- 27) Foth, Marcus & Hearn, Greg. (2007) *Networked Individualism of Urban Residents; Discovering the Communicative Ecology in Inner-City Apartment Complexes*. Information, Taylor & Francis England.
- 28) Foth, Marcus. (2004) *Designing networks for sustainable neighborhoods; A case study of a student apartment complex*, Brisbane QLD, Australia.
- 29) Habib, Farah. & Zabihi, Hossein. & Rahbarimanesh, Kamal. (2011) *Relevance between Acquiescence of Habitations and Impacts on Relationships (Case Study: Ekbatan and Behjatabad Tehran)*, *Hoviatshahr*, Vol.5, No.8, pp.103-118. [In Persian].
- 30) Hashempour, Parisa. & Sami, Ziba. (2018) *The role of physical form (architecture) of residential complexes in social livability (Case study: residential complexes of Imam, Chamran, and Aseman Tabriz)*, *Journal of Physical Development Planning*, Vol.5, No.11,

- pp.68-78. [In Persian].
- 31) Hatefi Shaoje, Somayeh. & Islami, Seyed Gholamreza. & Rezaei, Mahmud. (2020) Role of local and urban textures in promoting social interactions of residents and emphasizing living centers theory of Christopher Alexander, *Frontiers of Architectural Research*, Vol.10, No.1, pp.66-78.
 - 32) Jafari, Razieh & Mirza Koochak Khoshnevis, Ahmad. (2014) Effectiveness factors in promoting social interactions between residents in residential complexes, *Trends in Life Sciences*, Vol.3, No.4, pp.100-110.
 - 33) Kalantari, Behrang. (2013) The Role of Public Space in Forming Citizen-Based City (Case Study: District 6 of Tehran), Master Thesis, Shahid Beheshti University . [In Persian].
 - 34) Kashfi, Mohammad Ali. & Hoseini, Seyed Baqer. & Noroozian Maleki, Saeed. (2012) The role of public spaces of high-rise residential buildings in increasing the residents' social interactions (Case study: International Tower of Tehran), *International Journal of Rural and Urban Management*, Vol.10, No.30, pp.7-18. [In Persian].
 - 35) Kazemzade, Mahshad & Shakouri, Reza. (2017) Enhancing social interaction in residential complexes; Case Study: Esfahan, *Space Ontology International Journal*, Vol.6, No.2, pp. 1-8.
 - 36) Lang, Jon. (2004) *Creating Architectural Theory (The Role of Behavioral Sciences in Environmental Design)*, Translated by Alireza Eynifar, 4TH Edition, Tehran: University of Tehran Press. [In Persian].
 - 37) Madanipour, Ali. (2010) *Public and Private Space of the City*, Translated by Farshad Nourian, ICT Publications of Tehran Municipality. [In Persian].
 - 38) Mamaghani, Nasser. & Parvardar Asadollahi, Azadeh. & Mortezaei, Seyed Reza. (2015) Designing for Improving Social relationship with Interaction Design Approach, *Procedia and social behavioral sciences*, Vol.201, pp.377-385
 - 39) Min, Byungho. & Lee, Jongmin. (2006) Children's neighborhood place as a psychological and behavioral domain, *Journal of Environmental Psychology*, Vol.26, No.1, pp.51-71.
 - 40) Mododi Arkhudi & Mohammadi, Zahra (2020) Explaining the Mehr Housing Residents' Quality of Life Case Study: Qaen City, *Journal of Sustainable City*, Vol.3, No.2, pp.31-45. [In Persian].
 - 41) Moztaezadeh, Hamed. & Sajjadi, Khatereh. (2019) Explaining the effective features of open and semi-open spaces in availability and increase of social interactions in residential complexes, *International Journal of Architecture and Urban Development*, Vol.9, No.4, pp. 67-76.
 - 42) Pol, Enric. (2002) The theoretical background of the city identity-sustainability network, *Environment and Behavior*, Vol.34, No.1, pp.8-25.
 - 43) Saidi, Mehdi. * Kheirodin, Reza. & Behzadfar, Mostafa. (2020) Explaining the effective factors in vibrant of public space case study: Valiasr crossroad of Tehran City, *Journal of Sustainable City*, Vol.3, No.2, pp.105-123. [In Persian].
 - 44) Schumacker, E. Randall. & Lomax, G. Richard. (2004) *A beginner's guide to structural equation modeling*, Translated by Vahid Ghassemi, Second Edition, Tehran: Sociologists Publications. [In Persian].
 - 45) Scotthanson, Chris. & Scotthanson, Kelly. (2005) *The Cohousing Handbook: A Place for Community*, First edition, Canada: New Society Publishers.
 - 46) Sohangir, Sarah. & Nazir Salami, Mohammadreza. (2014) The patterns of creating space in architecture Relying on theoretical paradigms of postmodernism, *Bagh-e-Nazar*, Vol.11, No.28, pp.65-78. [In Persian].
 - 47) Taghipour, Malihe. & Soltanzadeh, Hossein. (2016) Investigating the Role of environmental Organization in Residents' Social Interaction in Residential Complexes of Shiraz (Case study: Amir Kabir, Jannat, Abrisham, and Motahhari complexes), *Journal of Spatial Planning*, Vol.6, No.20, pp.79-102. [In Persian].
 - 48) Turner, Jonathan. (1988) *A theory of social interaction*, Stanford Calif: Stanford University Press.
 - 49) Williams, Jo. (2005) Designing neighbourhoods for social interactions: the case of cohousing, *Journal of Urban Design*, Vol.10, No.2, pp.195-227.

- 50) Wood, Lisa. & Frank, Lawrence. & Giles-Corti, Billie. (2010) Sense of community and its relationship with walking and neighborhood design, *Journal of Social Science & Medicine*, Vol.70, pp.1381-1390.
- 51) Xu, Chang. (2015) Effects of open space on neighbourly social interaction: the case of Hong Kong (Thesis), University of Hong Kong, Pokfulam, Hong Kong SAR. Retrieved from http://dx.doi.org/10.5353/th_b5571726.
- 52) Yazdani, Samira. & Teimouri, Siavash. (2013) The Effect of Open Spaces of Residential Complexes on the Social Interactions of Residents, (Case Study: Three Residential Complexes in Isfahan), *Hoviatshahr*, Vol.7, No.15, pp.83-92. [In Persian].